

A strategic model of territorial planning use in Iranian Police

Yahya Mirshekaran¹

Type of article: A research paper taken from the research project of Police Center for Strategic Studies

Received: 11/08/2024

Accepted: 21/10/2024

NAJA Strategic Studies Quarterly/Vol.9/NO.3 (serial 33)/Autumn 2024*39-74

DOI:10.1022034/SSJ.2024.103520

Abstract

Context and purpose: Territorial planning of police is based on population indicators and the rate of crime, and geographical-territorial features are neglected in it. The aim of the present research is to know the pattern of Police territorial planning in accordance with Iran's geographical features and social, cultural, economic and environmental differences, facilities, manpower and organizational structures that can achieve maximum efficiency in providing order and security.

Methodology: The current research is a combined (sequential) research in terms of its applied purpose and approach. The statistical population of the research consists of the senior officials of Police and experts in the field of law enforcement, which was conducted with the purposeful sampling method with a total of 28 people until the theoretical saturation was reached. In the qualitative part, Clark and Brown's theme analysis was used, and in the quantitative part, a researcher-made questionnaire was used. Max Kyoda and SPSS software were used for data analysis.

Findings: The components of Police's territorial analysis include distribution and organization, appropriateness of the nature of threats, separation between security and law, geography of crime, justice and equality of law and order, mental perceptions of residents of different regions, development of law and order, etc., which in several groups include crime, geography, political system, population and society, capabilities and limitations, manpower and specialized missions of policemen are summarized and categorized.

Results: The ideal pattern of Police territorial planning was defined in terms of society, Policemissions and resources and limitations, 24 components and 107 indicators. The executive structure of the model was proposed in the form of layering, and its basis is the limitations that Police faces in the field of human resources, equipment and facilities.

Keywords: Territorial planning, administrative preparation, Police territorial planning, strategic model of police, Iran.

1. Assistant Professor, Department of Geography, Amin Comprehensive University of Law Sciences, Tehran, Iran. yahyamirshekaran@yahoo.com

ارائه الگوی راهبردی آمایش سرزمینی فراجا

یحیی میرشکاران^۱

نوع مقاله: مقاله پژوهشی برگرفته از طرح پژوهشی مرکز مطالعات راهبردی فراجا

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۵/۲۱ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۷/۳۰

فصلنامه مطالعات راهبردی ناجا/سال نهم/ شماره ۳ (پیاپی ۳۳)- پاییز ۱۴۰۳* ۳۹-۷۴

DOI:10.1022034/SSJ.2024.103520

چکیده

زمینه و هدف: برنامه‌ریزی فضایی فراجا مبتنی بر شاخص‌های جمعیت و میزان وقوع جرم است و ویژگی‌های جغرافیایی - سرزمینی در آن مغفول مانده‌است. هدف پژوهش حاضر، شناخت الگوی آمایش سرزمینی فراجا متناسب با ویژگی‌های جغرافیایی ایران است؛ به نحوی که بتواند حداکثر کارایی را در تأمین نظم و امنیت فراهم آورد.

روش: پژوهش حاضر از لحاظ هدف، کاربردی با رویکرد پژوهش ترکیبی (متوالی) است. مشارکت کنندگان در پژوهش را مسئولان ارشد فراجا و خبرگان حوزه آمایش انتظامی تشکیل می‌دهند. در بخش کمی، مصاحبه نیمه ساختاریافته با روش نمونه‌گیری هدفمند، در مجموع، با ۲۸ نفر تا رسیدن به اشباع نظری انجام شد. در بخش کیفی، از تحلیل مضمون کلارک و براون و در بخش کمی، از جداول آمار توصیفی و پرسش‌نامه محقق ساخته استفاده شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزارهای مکس کیودا و اس. پی. اس. اس. استفاده شده‌است. برای اعتباریابی در بخش کیفی، از روش توافق بین کدگذاران و در بخش کمی، از روش بررسی روایی صوری و محتوایی بهره‌گیری شد.

یافته‌ها: مولفه‌های آمایش سرزمینی فراجا شامل توزیع و سازماندهی، تناسب ماهیت تهدیدها، تفکیک بین امنیت و انتظام، جغرافیای جرم، عدالت و برابری انتظامی و امنیتی، ادارک ذهنی ساکنان مناطق مختلف، توسعه انتظامی و مانند آن است که در چند گروه شامل جرم، جغرافیا، نظام سیاسی، جمعیت و اجتماع، مقدرات و محدودیت‌ها، نیروی انسانی و مأموریت‌های تخصصی پلیس‌ها دسته‌بندی شده‌است.

نتایج: الگوی مطلوب آمایش سرزمینی فراجا بر حسب ۷ بُعد شامل جغرافیا، ژئوپولیتیک، روندهای آینده، جرم، سیاست و اجتماع، مأموریت‌های فراجا و منابع و محدودیت‌ها، ۲۴ مولفه و ۱۰۷ شاخص تعریف شد. ساختار اجرایی الگو به صورت لایه‌گذاری پیشنهاد شد و مبنای آن، محدودیت‌هایی است که فراجا در زمینه نیروی انسانی، تجهیزات و امکانات با آن مواجه است. این الگو شامل چند لایه اصلی به صورت زیر است: لایه اول شامل پوشش کل سرزمین با شاخص‌های عمومی، لایه دوم شامل پوشش کل جمعیت براساس نسبت‌های پایه، لایه سوم شامل توزیع نیروها، ابزارها و تجهیزات براساس اولویت‌بندی مأموریت‌ها و لایه چهارم شامل توزیع بر مبنای جرایم تخصصی پلیس‌های تخصصی است.

واژگان کلیدی: آمایش امنیتی، الگوی راهبردی، آمایش انتظامی، آمایش سرزمین فراجا.

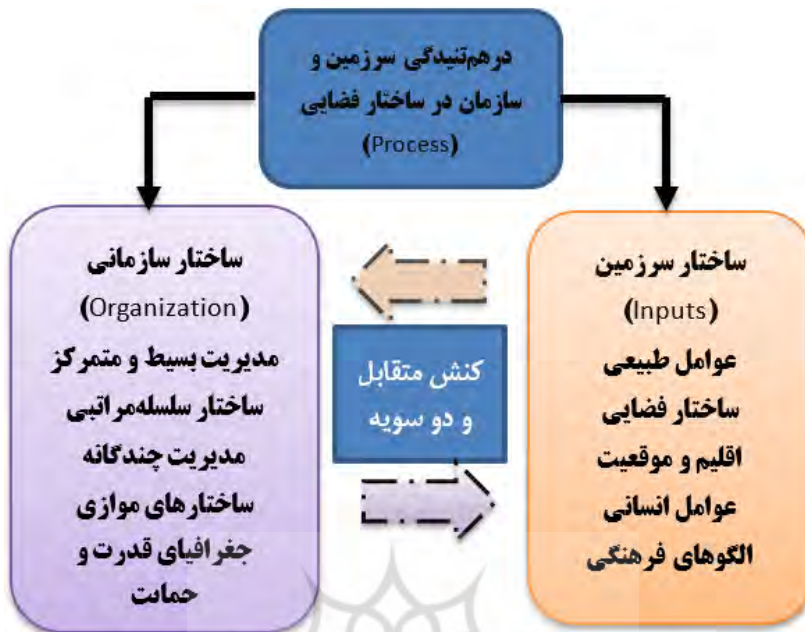
مقدمه

فراجا به‌عنوان نقطه اتصال حاکمیت و جامعه، مسئولیت حفاظت از امنیت عمومی جامعه براساس سیاست‌های حاکم بر ساختار سیاسی کشور را عهده‌دار است. در طول سالیان گذشته، متناسب با تحولات سرزمینی و تغییرات ساختاری، فراجا وظایف محوله خود را با موفقیت نسبی طی نموده‌است اما دگرگونی و تطور در چگونگی ارائه خدمات به حکومت و مردم و ارتقای سطح انتظارات جامعه و حاکمیت، از یک‌سو و بروز چالش‌ها و تهدیدها نوین، از سوی دیگر و محدودیت منابع و امکانات سازمانی و انسانی، نیاز به به‌روزرسانی شیوه‌ها و چگونگی خدمات‌رسانی و فعالیت‌ها براساس رویکردهای جدید از نگاه حاکمیت و جامعه را ایجاب نموده‌است. دغدغه‌های تصمیم‌گیران در زمینه تهدیدهای بالقوه و خطرانی که امنیت عمومی و به تبع آن، امنیت ملی، استقلال و تمامیت ارضی کشور و آرامش شهروندان جمهوری اسلامی ایران را نشانه گرفته‌است، ضرورت توجه علمی و عقلانی به آینده‌نگری و برنامه‌ریزی راهبردی برای مدیریت انتظامی کشور را بیش‌ازپیش آشکار می‌کند.

آنچه که در مدیریت انتظامی کمتر موردتوجه قرار گرفته‌است، توجه به مقیاس و ماهیت جغرافیایی جرایم و مسائل و مشکلات است و اینکه هر جرم و مسئله امنیتی - انتظامی، درنهایت، دارای ماهیت مکانی و جغرافیایی است که می‌تواند در قالب آمایش سرزمینی موردتوجه قرارگیرد؛ به‌عبارت دیگر، آنچه که درارتباط با آمایش سرزمینی فراجا شایان توجه است، تأمین امنیت شهروندان است که در خلاً مکانی انجام نمی‌شود بلکه هر سازه یا سازمانی، از یک نشستگاه جغرافیایی - فضایی با کارویژه‌های خاص خود برخوردار است و شهروندان در ظرف‌های جغرافیایی کشور، استان، شهر، روستا و دیگر فضاهای جغرافیایی، نمایندگی اداره فضای سرزمینی خود را به واحدی به نام حکومت سپرده‌اند. ماده ۲ قوانین فراجا، به‌صراحت، این سازمان را سازمانی مسلح معرفی می‌کند اما پس از بررسی مأموریت‌های ۲۶گانه مشخص می‌شود که تنها کمتر از نیمی از این مأموریت‌ها با ماهیت مسلحانه و عملیاتی فراجا هم‌خوانی دارد (بندهای ۲ تا ۹ و بند ۲۶) و بندهای ۱۰ تا ۲۵ بیشتر در حوزه‌های اداری

و خدماتی قرار می‌گیرند که نمی‌توان آنها را زیر لوای مأموریت‌های با ماهیت نظامی قرار داد. افزون بر این، تنوع چالش‌های کنونی در حوزه مأموریتی فراجا از قبیل پیشگیری، مقابله، نظارت و مبارزه با موادمخدر، انواع سرقت، قاچاق کالا و موادمخدر، بحران‌های آب و زیست‌محیطی و نیز چالش‌های اقتصادی و اجتماعی که خود، منجر به بروز مشکلات امنیتی و انتظامی در قالب اعتراضات و تظاهرات، رشد آمار سرقت و مانند آن می‌شود، علاوه بر کاهش هماهنگی بین‌بخشی، نابسامانی و درهم پیچیدگی مأموریت‌های اجرایی و ساختار اداری فراجا را سبب شده‌است و اجرای وظایف قانونی این سازمان را دچار چالش نموده‌است (سیدعلی‌پور، ۱۳۹۹: ۱۹۶).

از جمله رویکردهایی که فعالیت‌های امنیتی - انتظامی فراجا را در همه ابعاد مورد بررسی قرار داده و از طریق شناسایی چالش‌های موجود، راهکارهایی را برای برطرف‌سازی و بهینه‌سازی آنها ارائه می‌کند، آمایش سرزمین است. در آمایش سرزمینی فراجا، مدیریت امنیت عمومی از قبیل جغرافیای انتظامی سکونتگاه‌ها و وضعیت مناطق مرزی، وضعیت مواصلاتی، کانون‌ها و نحوه پراکنش جمعیت و کاربری‌ها، حوزه‌ها و کانون‌های جرم، موقعیت استقرار زیرساخت‌ها، تجهیزات انتظامی، ملاحظات امنیتی و مانند آن، مورد توجه قرار می‌گیرد. بررسی این عوامل و تهدیدها، هزینه‌های جامعه و حاکمیت را در مواقع بحران کاهش می‌دهد. آمایش امنیتی - انتظامی در اسناد بالادستی و سندهای نهادهای امنیتی - انتظامی در برنامه‌ریزی سکونتگاه‌ها، یکی از مؤثرترین روش‌های مدیریت تهدیداتی است که همواره مدنظر مجرمین و مخلان امنیت بوده‌است.

شکل ۱. کنش متقابل و دوسویه ساختار سرزمین و ساختار سازمانی (میرشکاران، ۱۳۹۹: ۸۶)

با عنایت به وظایف و مأموریت‌های گسترده و گوناگون فراجا در محیط‌های متنوع فضایی – جغرافیایی، چندبُعدی و پویا، آمایش سرزمین باید باتوجه‌به واقعیت‌های موجود طراحی شود و این طرح نیازمند مستندسازی دقیق، ساختارمند و آینده‌نگرانه است تا از یک‌سو، ساختار و فرآیندها را متناسب با اسناد بالادستی راهبردی (سیاست‌های کلی آمایش سرزمینی ابلاغی مقام معظم رهبری، قانون فراجا، سند راهبردی فراجا، مصوبه‌های هیئت وزیران در مورد ضوابط آمایش سرزمین، سند ملی آمایش سرزمین، برنامه توسعه ششم و مانند آن) دگرگون سازد و ازسوی دیگر، برنامه‌ها و طرح‌های تعالی سازمانی را مبتنی‌بر نیازها و توانمندی‌های آتی سازمانی در دو سطح جامعه و حاکمیت تنظیم کرده و به‌این‌ترتیب، زمینه را برای ایجاد تغییرات سازمانی و سرزمینی فراهم سازد.

جدول ۱. تدابیر و فرامین، سیاست‌های کلان و اسناد بالادستی آمایش سرزمینی فراجا

نوع سند	عنوان سند
تدابیر و فرامین	تدابیر و فرامین فرماندهی معظم کل قوا
اسناد پایه	قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران
سیاست‌های کلان	سیاست‌های کلی نظام در بخش امنیت ملی در پنج حوزه (داخلی، خارجی، دفاعی، فرهنگی و اقتصادی) قوانین مصوب مجلس مرتبط با حوزه نظم و امنیت برنامه‌های پنج‌ساله توسعه کشور جهت‌گیری‌های ملی و سند ملی آمایش سرزمین مصوبه‌های هیئت وزیران مرتبط با حوزه نظم و امنیت سند آمایش دفاعی امنیتی جمهوری اسلامی ایران
اسناد سازمانی	اسناد و ابلاغیه‌های ستاد کل نیروهای مسلح قانون و سند راهبردی فراجا سند معماری فراجا دکترین عملیاتی فراجا

آنچه در این زمینه شایان توجه است، این است که اگرچه فراجا متناسب با مأموریت‌های خود اقدام به توزیع امکانات، تجهیزات و نیروی انسانی نموده است اما این توزیع بر مبنای روندهای گذشته بوده است و کمتر متناسب با شرایط جغرافیایی و نیز مقتضیات روز است. تاکنون در کشور ایران، مبانی برنامه‌ریزی آمایش فراجا مبتنی بر شاخص‌های محدود جمعیت، جغرافیا و جرم بوده است و سایر ابعاد مهم آمایش سرزمین همچون تنوع و تفاوت جغرافیایی مناطق مختلف کشور، اهمیت مناطق کشور بر حسب استراتژیک بودن و یا نبودن، وضعیت اقتصادی و اجتماعی مناطق و مانند آن مورد توجه قرار نگرفته است. شایان ذکر است که اگرچه از بدو ادغام، معیارهایی برای آمایش پلیس وجود داشته است، اما به‌طور کلی، رویکردهای فرماندهان مختلف و سازمان‌ها و نهادهای مرتبط موجب شده است تا از یک مبنای مورد اتفاق استفاده نشود؛ از این‌رو، پژوهش حاضر به دنبال پاسخ به این پرسش است که الگوی آمایش سرزمینی فراجا چگونه است؟

پیشینه

مظاهری و یزدان پناه (۱۴۰۳) در پژوهشی با عنوان «آمایش سرزمین با رویکرد دفاعی - امنیتی (مقایسه تطبیقی کشورهای ایران - چین و ارائه الگوی راهبردی)» با رویکردی کیفی به بررسی مسائل دفاعی - امنیتی ایران با توجه به سیاست‌های آمایش سرزمین پرداختند. نتایج تحقیق دلالت بر آن دارد که ملاحظات دفاعی - امنیتی آمایش سرزمین چین درمقایسه با ایران، به‌علت وجود برنامه‌های اصولی، از الگوی مطلوبی پیروی می‌کند؛ بنابراین، چین می‌تواند با اتخاذ راهبرد تهاجمی در ملاحظات برنامه‌های آمایش سرزمینی، قدرت دفاعی - امنیتی خود را افزایش دهد؛ ولی برای ملاحظات دفاعی - امنیتی آمایش سرزمینی فضای پیرامونی ایران، با توجه به غلبه تهدیدها و ضعف‌های موجود، راهبرد تدافعی با تکیه بر دیپلماسی دفاعی فعال و هوشمندانه بر مبنای قدرت نرم دفاعی - نظامی پیشنهاد می‌شود.

محمدپور و همکاران (۱۴۰۲) در پژوهشی با عنوان «تحلیل فضایی آمایش دفاعی - امنیتی در استان خوزستان» با رویکردی توصیفی - تحلیلی به دنبال آمایش دفاعی - امنیتی استان خوزستان به‌منظور شناسایی تهدیدها و استفاده از ظرفیت‌های بالقوه دفاعی - امنیتی آن بوده‌است. نتایج حاکی از آن است که تهدیدها از گستردگی زیادی برخوردار بوده و الزاماً نگاه سیستمی برای رسیدن به آمایش دفاعی - امنیتی مورد نیاز است. تجزیه و تحلیل الگوی پیشنهادی مورد نظر حاکی از آن است که تهدیدهای طبیعی، اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی در کنار تهدیدهای نظامی کشورهای حاشیه خلیج فارس، از مواردی است که امنیت و نحوه دفاع استان خوزستان را تحت تأثیر قرار داده‌است.

باوبلی و همکاران (۱۴۰۱) در مقاله‌ای با عنوان «تعیین و تبیین اصول و ملاحظات مؤثر بر آمایش یگان‌های نظامی با تأکید بر ارتش جمهوری اسلامی ایران» به این نتیجه رسیدند که ۷ اصل اساسی شامل تهدیدات، لجستیک، پدافند غیرعامل، جغرافیا، دفاعی و امنیتی، مأموریت‌ها

(عملیات) و علم و فناوری با ملاحظات خاصی در آمایش یگان‌های ارتش جمهوری اسلامی ایران موثر هستند.

طیبه صفا و همکاران (۱۴۰۱) در پژوهش خود با عنوان «ارائه شاخص‌های آمایش مراکز و استقرارگاه‌های نظامی؛ مطالعه موردی: استان کرمانشاه» به این نتیجه رسیدند که آمایش مراکز و استقرارگاه‌های نظامی در استان کرمانشاه جامع و کارآمد نیست و بدون توجه به شاخص‌های طبیعی، انسانی و مبادی تهدید انجام گرفته است؛ بنابراین، تأثیر چندانی در اثربخشی طرح‌ها، کاهش آسیب‌پذیری‌ها و افزایش قابلیت‌های دفاعی نخواهد داشت و با مسائلی همچون بی‌توجهی به تهدیدهای داخلی و خارجی، ساماندهی نامتعادل فضایی در نحوه استقرار و مکان‌یابی مراکز نظامی، تمرکز بیش‌از حد مراکز سیاسی، اداری، جمعیتی، صنایع و تأسیسات مهم در مرکز استان کرمانشاه و مانند آن مواجه است.

پناهی و همکاران (۱۴۰۰) در مقاله‌ای با عنوان «تحلیلی بر شاخص‌های آمایش مرز در پیاده‌سازی و اجرای طرح‌های امنیتی مرز» با استفاده از روش کیفی به این نتیجه رسیدند که شاخص‌های آمایش مرزی در چند مقوله شامل توسعه مرزها، حریم جغرافیایی مرزی، محورها و شبکه‌های ارتباطی مرزی و مکان‌یابی و بهینه‌سازی بناها و اماکن مرزبانی قابل طبقه‌بندی هستند.

ملک‌پور و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهش خود با عنوان «آسیب‌شناسی طرح‌های آماده‌سازی زمین و روندهای اجرایی» به آسیب‌شناسی آمایش سرزمین و روندهای اجرایی آن پرداختند. تحلیل اسناد و برنامه‌های موجود در زمینه آماده‌سازی زمین و فرآیندهای اجرایی آن در ایران، از بی‌توجهی به تحولات مفهومی زمین و پیمودن مسیری غیر روشمند و ناکارآمد در زمینه تحقق توسعه از پیش برنامه‌ریزی شده برای افزایش عرضه زمین در قالب تهیه طرح‌های اجرایی، در تعیین و تحلیل اهداف حکایت دارد.

زیبارو و اسدزاده (۱۳۹۹) در پژوهشی با عنوان «آینده‌پژوهی ساختار فضایی منطقه‌ای در ایران (افق ۲۰۴۰)» با استفاده از روش تحلیل آثار متقاطع در نرم‌افزار میک‌مک، ده عامل کلیدی موثر بر ساختار فضایی منطقه‌ای در ایران را

در افق ۲۰۴۰ شناسایی کردند. یافته‌ها نشان داد که تمرکز سیاسی و فضایی قدرت، تمرکز مدیریت و برنامه‌ریزی از بالا به پایین، کلیدی‌ترین عوامل هستند. عابدینی و تشکری (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان «طراحی الگوی آمایش امنیت عمومی جمهوری اسلامی ایران» با استفاده از روش تلفیقی، به شناسایی ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌هایی پرداخت که بتوان توسط آنها ملاحظات امنیت عمومی را در کشور مورد بررسی قرار داده و به‌عنوان راهنمایی برای ارتقای وضع موجود آمایش امنیت عمومی معرفی کرد. یافته‌های این پژوهش نشان داد که از میان سه بعد نهایی در الگوی به‌دست‌آمده برای آمایش امنیت عمومی، بعد فعالیت دارای مطلوب‌ترین مؤلفه‌ها و شاخص‌ها و پس از آن، ابعاد انسان و جغرافیا به‌ترتیب دارای بالاترین میانگین است.

نوگانبور^۱ و دیگران (۲۰۲۱) در پژوهش خود با عنوان «چالش‌های کلیدی برای برنامه‌ریزی آمایش سرزمین و ارزیابی‌های زیست‌محیطی متأثر از آن» به مطالعه چالش‌های آمایش و برنامه‌ریزی کاربری زمین و ارزیابی زیست‌محیطی آن در نیجریه پرداختند. آنها فقدان ارزیابی راهبردی زیست‌محیطی و اجرای ناکافی برنامه‌های کاربری زمین را به‌عنوان چالش‌های پیش روی استراتژی‌های برنامه‌ریزی کاربری زمین مطرح و چالش‌های پیش روی استراتژی‌های آمایش سرزمین را شامل بودجه ناکافی، فقدان اراده سیاسی، مداخله سیاسی و فساد دانستند.

چیکایا^۲ و دیگران (۲۰۲۱) در پژوهش خود با عنوان «چالش‌های اصلی برای پیشبرد مالکیت زمین از طریق حاکمیت در مالووی: تأثیر فرآیندهای اصلاحات سرزمینی» به‌دنبال روش‌شناسی فرآیند تولید امنیت در آمایش سرزمین در مالووی و اثرگذاری این نوع استراتژی‌ها و پیامدهای احتمالی این آمایش در تأمین امنیت کشور با تأکید بر نقش زنان است. نتایج این پژوهش نشان داد که مدیریت ناکارآمد در کنار منافع و اهداف بازیگران منطقه‌ای در

1. Enoguanbor
2. Chikaya

آمایش سرزمین بر تلاش‌های اجرایی صورت‌گرفته برای تأمین امنیت تأثیر منفی داشته است.

استل گارنت^۱ (۲۰۱۳) در پژوهشی با عنوان «مدیریت و اداره سرزمین: بازسازی، نظم و آمایش» به بررسی چالش‌ها و تهدیدهای برهم‌زننده امنیت در آمریکا پرداخته و با رویکردی تاریخی تلاش دارد تا چگونگی آمایش و نظم‌دهی فضایی را در راستای کاهش جرایم امنیتی با استفاده از شیوه‌های آمایش سرزمین محور مورد تحلیل قرار دهد.

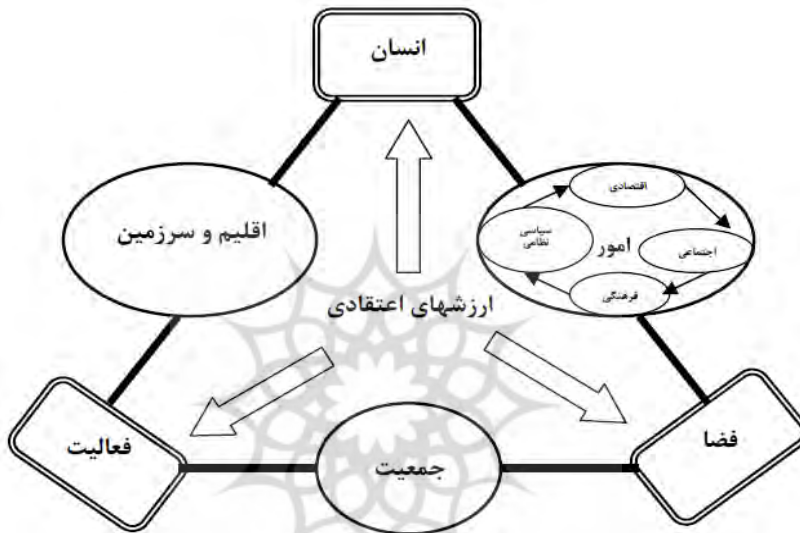
بررسی پیشینه نشان می‌دهد که این پژوهش‌ها در برخی از مفاهیم آمایش امنیتی سرزمین از قبیل نگاه کاربردی به فضا، تنوع و گونه‌گونی تهدیدهای جغرافیایی و زیربناسازی برنامه‌های امنیتی سرزمین، دارای اشتراک و اجماع نظر هستند؛ اما نوآوری پژوهش حاضر، استفاده از آمایش سرزمین در قالب شاخص‌های جغرافیایی برای رفع چالش‌ها و تهدیدهای سرزمینی در محیط سازمانی پلیس است.

مبانی نظری

آمایش سرزمین: واژه آمایش از ریشه آمدن و آمدن به معنی آراستن، آمیختن، به‌رشته‌درآوردن و آماده‌کردن است که از واژه Amenager در زبان فرانسه اقتباس شده است (قورچیان و جمشیدی اوانکی، ۱۳۸۵: ۲). منظور از آمایش سرزمین، رسیدن به مطلوب‌ترین توزیع ممکن جمعیت توسط بهترین شکل توزیع فعالیت‌های اقتصادی - اجتماعی در پهنه سرزمین است (آفتاب و هوشمند، ۱۳۹۷). موضوع اساسی که آمایش سرزمین را تعریف می‌کند، مدیریت کشور است و برخی نیز آن را نوعی برنامه‌ریزی بلندمدت برای توزیع بهتر جمعیت، امکانات و فعالیت‌های مختلف به منظور افزایش رفاه، آسایش و هماهنگی جامعه می‌دانند (میرشکاران، ۱۴۰۰: ۲۱). به لحاظ مفهوم، آمایش سرزمین، ایجاد تعادل بین سه عنصر انسان، فضا و فعالیت تعریف شده است که در ارتباط با انسان، مقوله مدیریت و در رابطه با فضا، اقلیم و در رابطه با فعالیت،

1. Nicole Stelle Garnett

مقوله برنامه‌ریزی برجسته می‌شود؛ یعنی مفهوم آمایش تلفیقی از علوم مدیریت و اقتصاد، جغرافیا و جامعه‌شناسی است (وحیدی، ۱۳۷۳: ۷۶). آمایش سرزمین یکی از قلمروهای جغرافیای کاربردی است که عدم تعادل‌های فضای ملی و ناحیه‌ای را اصلاح و سازمان‌دهی می‌کند. آمایش سرزمین مستلزم ادارک فضای عمران‌پذیری است که به‌شکل عمیق، دارای مفاهیم جغرافیایی است.

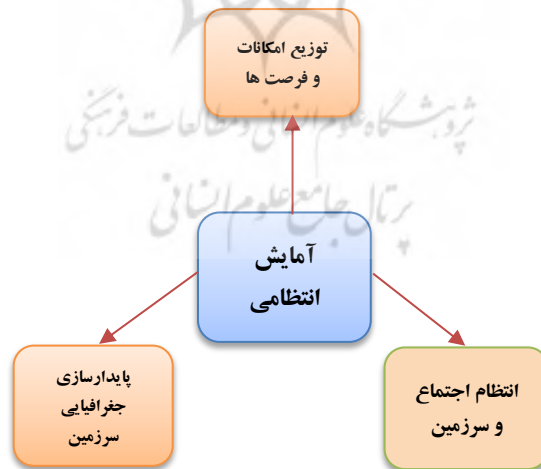
شکل ۲. آمایش سرزمین؛ تنظیم رابطه انسان، فضا و فعالیت‌ها (سرور، ۱۳۸۴: ۲۶)

توفیق آمایش سرزمین بر پایه شناخت جغرافیایی فضا تکیه دارد. بر این مبنای، در آمایش سرزمین، از یک‌سو داده‌هایی طبیعی مانند توپوگرافی، مرفولوژی، خاک، شرایط آب‌وهوایی و اموری از این دست را در آن فضا باید شناخت و از سوی دیگر، داده‌ها و توان‌های محیطی اعم از گیاهی، حیوانی و منابع زیرزمینی محیط را باید مورد آزمون قرار داد و در کنار آن، نیروهای مؤثر – یعنی ساختار نیروی انسانی و بازیگران فضا که بر مبنای سیاست خاصی در آمایش سرزمین ایفای نقش می‌کنند – را به‌گونه‌ای بایسته ارزیابی کرد (بوواد^۱ و همکاران، ۱۳۸۰: ۱۲۰-۱۲۱).

آمایش انتظامی: برنامه‌ریزی‌های آمایش سرزمین حوزه‌های متعدد سیاسی، نظامی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، محیط زیستی، دفاعی و امنیتی را شامل می‌شود. آمایش در حوزه امنیتی، دفاعی، نظامی و انتظامی را می‌توان به معنی هنر یا فن توسعه و گسترش نیروی انسانی و تجهیزات همراه با آینده‌نگری نیروی انسانی، فعالیت‌ها، زیرساخت‌ها و وسایل ارتباطی در خدمت نیروها و در فضای کشور با در نظر گرفتن الزامات سیاسی، نظامی، جغرافیایی، انسانی و اقتصادی دانست (پورموسوی، ۱۳۸۶). استقرار یگان‌ها و تجهیزات نظامی و انتظامی کشور در گذشته متناسب با اصول و ملاحظات صورت گرفته است که امروزه، کارایی خود را از دست داده است (باویلی و همکاران، ۱۴۰۱: ۱۱۰)؛ بنابراین، برنامه‌ریزی، آمایش و بازتوزیع آنها در فضای سرزمینی به منظور دستیابی به نظم و امنیت پایدار در ابعاد مختلف امنیت ملی، امنیت داخلی، امنیت عمومی و مانند آن ضروری است. به صورت کلی، آمایش امنیتی انتظامی یکی از ابعاد مهم در زمینه عدالت سرزمینی یا عدالت فضایی است که به مفهوم توزیع متناسب و متعادل امکانات، فرصت‌ها، فعالیت‌ها و منابع سازمانی پلیس در گستره فضای جغرافیایی سرزمین است (بیات، ۱۳۹۹، ۱۳۷)؛ از این رو، هدف از آمایش سرزمین در رابطه با بخش دفاعی، امنیتی و انتظامی، استقرار بهینه واحدهای مربوطه در فضا برای تأمین حداکثر قابلیت کارایی و حداقل آسیب‌پذیری است؛ بنابراین، آمایش امنیتی - انتظامی به عنوان سازماندهی محیط جغرافیایی (فضایی) کشور و توزیع معقول و منطقی مناسب یگان‌ها و امکانات با توجه به تهدیدها و استفاده بهینه از قابلیت‌های محیطی به منظور ایجاد ثبات، بازدارندگی و مقابله با تهدیدها تعریف می‌شود. آمایش امنیتی - انتظامی را مهندسی ترتیبات بهره‌برداری بهینه از ظرفیت‌های اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و طبیعی برای اهداف امنیتی - انتظامی نیز معرفی کرده‌اند که بدین ترتیب، تلفیقی از ملاحظات اقتصاد، جغرافیا، جامعه‌شناسی و علوم امنیتی - انتظامی خواهد بود.

اصلی‌ترین چالش در حوزه مطالعات آمایش انتظامی در کشور، ضعف در مبانی نظری و معرفتی این حوزه است. مهم‌ترین مسئله در خصوص چپستی و

قلمرو مفهومی آمایش انتظامی، دیدگاه تک‌بعدی درمورد مکان‌یابی و آرایش فضایی تأسیسات و تجهیزات نیروهای نظامی و انتظامی در پهنه سرزمینی و به‌ویژه پهنه‌های مرزی کشور است. رویکرد تک‌بعدی و بر پایه مسائل دفاعی به‌ویژه دفاع نظامی، منجر به فراموشی ابعاد درهم‌تنیده انتظام اجتماع و سرزمین، به‌ویژه توسعه پایدار و متوازن که هدف اصلی آمایش سرزمین است، گردیده و چالش‌هایی را نیز بین نظام برنامه‌ریزی فضایی و نظام برنامه‌ریزی انتظامی کشور به‌وجود آورده است (سیدعلی‌پور، ۱۳۹۹: ۲۱۸)؛ از این‌رو، آمایش انتظامی به‌معنای چینش و برنامه‌ریزی برای سازمان‌دهی فضایی نیروهای متولی امر امنیت داخلی و یا توسعه کشور در ابعاد اقتصادی، امنیتی، وحدت و یکپارچگی، گسترش عدالت، حفاظت از محیط زیست، تسهیل و تنظیم روابط درونی و بیرونی اقتصادی کشور و رفع محرومیت‌ها با در نظر گرفتن ملاحظات امنیتی است؛ بنابراین، آمایش امنیتی - انتظامی را می‌توان سند بالادستی نظام آمایش سرزمین دانست که به بررسی و تبیین درهم‌تنیدگی سه بُعد آمایش، انتظام اجتماع و سرزمین و امنیت پایدار برای پهنه‌بندی مناطق جغرافیایی کشور به‌منظور برنامه‌ریزی راهبردی - فضایی نهادهای لشکری و کشوری در سطح محلی، استانی و ملی، منطقه‌ای و جهانی می‌پردازد.

شکل ۳. آمایش انتظامی به‌عنوان ترکیبی از درهم‌تنیدگی ابعاد اجتماعی و جغرافیایی

در شکل ۳، هدف اصلی از مطالعات آمایش انتظامی کشور، ایجاد بستر لازم برای ارتباط متقابل و منافع محور نظام برنامه ریزی توسعه، به ویژه توسعه فضایی و منطقه‌ای و نظام برنامه ریزی امنیتی - انتظامی است؛ به گونه‌ای که قوانین و ضوابط انتظامی، سرعت پیشرفت و توسعه پایدار و متوازن - که هدف نظام برنامه ریزی توسعه است - را کند نکند و در کنار این الزامات نیز بتوان ضمن سازماندهی هم زمان با توسعه فضاهای بالقوه و بالفعل سرزمین، حداکثر امنیت و حداقل آسیب پذیری در مقابل تهدیدها را در پهنه‌های مختلف کشور فراهم کرد.

روش شناسی

پژوهش حاضر از لحاظ هدف، کاربردی با رویکرد پژوهش ترکیبی (متوالی) است. مشارکت کنندگان در پژوهش را مسئولان ارشد فراجا و خبرگان حوزه آمایش انتظامی تشکیل می‌دهند. در بخش کمی، مصاحبه نیمه ساختاریافته با روش نمونه گیری هدفمند، در مجموع، با ۲۸ نفر تا رسیدن به اشباع نظری به عمل آمد. در بخش کیفی، از تحلیل مضمون کلارک و براون و در بخش کمی، از جداول آمار توصیفی و پرسش نامه محقق ساخته استفاده شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم افزارهای مکس کیودا و اس. پی. اس. استفاده شده است. برای اعتباریابی در بخش کیفی، از روش توافق بین کدگذاران و در بخش کمی، از روش بررسی روایی صوری و محتوایی بهره گیری شد.

یافته‌های توصیفی

ویژگی‌های جامعه آماری پژوهش حاضر در جدول ۲ شرح داده شده است.

جدول ۲. ویژگی‌های توصیفی مصاحبه‌شوندگان بخش کیفی

متغیر		فراوانی	درصد فراوانی
جنسیت	زن	۳	۱۰/۷۱٪
	مرد	۲۵	۸۹/۲۹٪
میزان تحصیلات	لیسانس	۲	۷/۱۴٪
	فوق لیسانس	۷	۲۵/۱٪
	دکتری	۱۹	۶۷/۸۵٪

متغیر	فراوانی	درصد فراوانی
تخصص	حوزه آمایش	۵
	حوزه دانشگاهی	۷
	حوزه امنیتی - انتظامی	۱۶
تعداد کل	۲۸ نفر	

یافته‌های مربوط به تعاریف، معنا و مفهوم آمایش انتظامی از دیدگاه پاسخ‌گویان: در پاسخ به این پرسش که «دیدگاه شما در خصوص مبانی و مفاهیم آمایش سرزمین فراجا چیست؟» برخی از مصاحبه‌شوندگان بر این عقیده بودند که دیدگاه‌های قدیمی درباره برابری آمایش با جغرافیای جرم صحیح نیست و آمایش انتظامی را باید ذیل آمایش سرزمین تعریف کرد و از آنجاکه فراجا در انتظام ملی و نظم اجتماعی نیز دخیل است، بنابراین، آمایش انتظامی را از این منظر مورد توجه قرار داده‌اند. دسته‌ای دیگر از پاسخ‌گویان، تعریف مرسوم از آمایش سرزمین را به آمایش انتظامی نیز تعمیم داده و توزیع مناسب نیروی انسانی، تجهیزات و یگان‌ها را در پهنه سرزمین معادل آمایش انتظامی دانسته‌اند. برخی دیگر از پاسخ‌گویان نیز در تعریف آمایش انتظامی اظهار داشته‌اند که باید سرزمین را مبنا قرار داد. تعریف دیگر از آمایش سرزمینی فراجا، آن را براساس در نظر گرفتن تفاوت بین دو مقوله امنیتی و انتظامی شرح داده‌است. برخی از نظرات، آمایش انتظامی را از منظر پیوند آن با رویکردهای پلیسی در نظر گرفته‌اند و برخی دیگر، بر تفاوت‌های بنیادین استان‌ها تأکید داشته‌اند. تعریف دیگر در آمایش انتظامی هم به بحث توزیع نیروها و تجهیزات در فضای جغرافیایی که ماهیتی سخت‌افزاری دارد، توجه کرده‌است. تعریف دیگر، آمایش انتظامی را بر مبنای اهداف آن معرفی می‌کند؛ بر این مبنا، آمایش انتظامی به تبعیت از آمایش سرزمین، به دنبال توسعه است اما مقصود از توسعه در آمایش انتظامی، توسعه انتظامی است که می‌تواند بستر ساز سایر شقوق توسعه (یعنی توسعه اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و جغرافیایی) باشد. توسعه انتظامی به معنای ایجاد نظم و امنیت و انضباط در جامعه است و اگر این ایجاد نظم و امنیت جغرافیایی باشد و سراسر کشور را پوشش دهد، می‌توان گفت که آمایش انتظامی تحقق یافته است؛ بنابراین، باید

توجه داشت که برای تحقق نظم و امنیت سراسری، در آمایش انتظامی باید به تمرکززدایی توجه داشت و یگان‌ها و واحدهای انتظامی را به‌گونه‌ای توزیع کرد که تمرکز آنها فقط در بخش‌های خاصی از کشور دیده نشود.

باتوجه به تعاریفی که مصاحبه‌شوندگان از آمایش انتظامی ارائه کرده‌اند، مضامین و مفاهیم سازمان‌دهنده آن را می‌توان شامل توزیع و سازماندهی، تناسب ماهیت تهدیدها، تفکیک بین امنیت و انتظام، جغرافیای جرم، عدالت و برابری انتظامی و امنیتی، ادارک ذهنی ساکنان مناطق مختلف و توسعه انتظامی به شرح جدول ۳ تعریف کرد.

جدول ۳. مضامین و مفاهیم سازمان‌دهنده آمایش سرزمینی فراجا

مضامین سازمان‌دهنده	مفاهیم پایه‌ای آمایش انتظامی
توزیع و سازماندهی	توزیع و سازماندهی یگان‌ها، تجهیزات و نیروی انسانی در پهنه سرزمین
	توزیع نیروها و تجهیزات و ماشین‌آلات در اختیار فراجا براساس میزان و نوع تهدیدهای امنیتی و انتظامی
	توزیع و سازماندهی مناسب یگان‌ها، تجهیزات و نیروی انسانی براساس تفاوت‌های مکانی
تناسب	در نظر گرفتن تناسب با شرایط و متقاضیات و نیازهای هر منطقه
	تعریف ساختارها، نیروها و تجهیزات متناسب با تنوع و تفاوت‌های سرزمین
	توجه به ماهیت، شرایط و ویژگی‌های متفاوت هر کدام از مناطق کشور
ماهیت تهدیدها	توجه به تعدد تهدیدهای پیش روی فراجا در پهنه سرزمین و تفاوت آنها از استانی به استان دیگر
تفکیک بین امنیت و انتظام	در نظر گرفتن تفاوت ماهوی دو مقوله امنیتی و انتظامی
	توزیع ساختارها، نیروها و تجهیزات متناسب براساس تفاوت دو مقوله انتظامی و امنیتی
جغرافیای جرم	استفاده از فناوری‌ها و نرم‌افزارها برای ترسیم جغرافیای جرم و سیاست‌گذاری انتظامی براساس نقشه جغرافیای جرم
	سازماندهی محیط جغرافیایی و توزیع بهینه و مناسب امکانات و تجهیزات سخت‌افزاری و نرم‌افزاری انتظامی و نیروهای انتظامی با توجه به ماهیت تهدیدها
	توجه به شرایط و قابلیت‌های جغرافیایی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و حتی طبیعی به منظور ایجاد ثبات و مقابله با تهدیدهای امنیتی و انتظامی
عدالت و برابری انتظامی و امنیتی	توجه به اقصی‌نقاط کشور در سیاست‌گذاری‌های امنیتی و انتظامی
	ارائه خدمات انتظامی به صورت برابر و عادلانه در پهنه سرزمین
	ایجاد نظم و امنیت در سراسر کشور
	تمرکززدایی یگان‌ها و واحدهای انتظامی متناسب با شرایط جغرافیایی و انواع تهدیدها و

مفاهیم پایه‌ای آمایش انتظامی	مضامین سازمان دهنده
جرایم	
توجه به برداشت و ادراک ذهنی ساکنان مناطق مختلف از امنیت	ادراک ذهنی ساکنان
در نظر گرفتن نقش ساکنان مناطق مختلف در تأمین نظم و امنیت	مناطق مختلف
نیل به سطحی از شرایط امنیتی و انتظامی پایدار که بتواند منجر به توسعه در معنای کلان و جزء آن شود.	توسعه انتظامی
توسعه انتظامی به نحوی که بتواند بستر ساز سایر شقوق توسعه یعنی توسعه اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی و جغرافیایی باشد.	

شاخص‌های آمایش انتظامی و آمایش سرزمینی فراجا: پاسخ‌گویان در پاسخ به این پرسش که «شاخص‌های آمایش انتظامی و آمایش سرزمینی فراجا کدام‌اند؟» نکات اشتراک و افتراق زیادی را مطرح کرده‌اند. برخی از آنها اگرچه سه شاخص اصلی جغرافیا، جمعیت و جرم را به‌عنوان شاخص‌های پایه‌ای آمایش انتظامی مطرح کردند اما با توجه به تنوع مأموریت‌های فراجا، نتیجه گرفتند که این سه شاخص به تنهایی کافی نیست و باید برای هر یک از پلیس‌های تخصصی، شاخص‌های جداگانه‌ای متناسب با مأموریت‌های آنها تعریف شود. شاخص دیگر، توجه به محدودیت‌ها و مقدرات است؛ به این معنی که هرگونه توزیع منابع و نیروها باید براساس محدودیت‌های منابع انجام شود. در ارتباط با پوشش کامل جغرافیایی کشور در آمایش انتظامی، برخی از پاسخ‌گویان اظهار داشتند که فقط استفاده از شاخص‌هایی مانند جرم و جمعیت می‌تواند گمراه‌کننده باشد. شاخص دیگر، تقسیمات سیاسی است و مصاحبه‌شوندگان آن را به‌عنوان یک مبنای پایه‌ای برای آمایش انتظامی در نظر گرفته‌اند؛ به این معنا که با توجه به اینکه کلیه ساختارهای اداری کشور به صورت سلسله‌مراتبی از تقسیمات سیاسی کشور پیروی می‌کنند، بنابراین، فراجا هم نمی‌تواند از این قاعده مستثنی باشد؛ هرچند که شاخص‌ها و چینش و توزیع منابع و نیروها در جزئیات باید متناسب با مأموریت‌های تخصصی پلیس‌ها تعریف شود. دسته‌ای دیگر از پاسخ‌گویان، تقسیم ساختار صرفاً بر مبنای تقسیم سیاسی را کارآمد ندانسته و اظهار داشته‌اند که این‌گونه تقسیم‌بندی‌ها در عمل باعث بروز مشکلاتی شده است. شاخص دیگر، هماهنگی ساختارهای فراجا با ساختارهای ملی است؛ بدین معنا که ساختار و آمایش انتظامی فراجا باید

به‌گونه‌ای باشد که از هماهنگی لازم با ساختارهای ملی برخوردار باشد. برخی دیگر، توجه هم‌زمان به جغرافیا و جمعیت در آمایش انتظامی را از جمله مسائل مهم دانسته‌اند و برخی از مصاحبه‌شوندگان نیز بر شرایط موقعیتی و مأموریتی هر کدام از پلیس‌ها تأکید داشته و اظهار داشته‌اند که باید متناسب با مأموریت‌های هریک از پلیس‌ها عمل شود؛ زیرا مأموریت‌های برخی از پلیس‌ها منحصر به جغرافیای خاصی است. شاخص دیگر، تأکید بر ماهیت متنوع و متفاوت مأموریت پلیس‌های مختلف متناسب با مأموریت‌های هر یگان و پلیس است. تعریف دیگر، مبنای جمعیت و تناسب آن با ماهیت و تعداد تهدیدها را مبنای شاخص‌های آمایش سرزمینی فراجا قرار می‌دهد. برخی نیز بر این عقیده‌اند که تعریف آمایش انتظامی و آمایش فراجا باید مبتنی بر چارچوب مأموریت‌ها و جغرافیای منطقه‌ای، تعریف و عملیاتی شود. توجه به روندها و وقایع آینده و استفاده از رویکرد هوشمندی پلیس و ابزارهای هوشمند در تأمین امنیت نیز شاخص دیگری در تعریف آمایش انتظامی است؛ چراکه برآوردها و تحلیل‌های صحیح از آینده موجب لحاظ‌شدن هزینه - فایده در توزیع منابع و نیروها خواهد شد.

توجه به مأموریت‌های پلیس‌های تخصصی در اختصاص نیروی انسانی نیز از جمله مقوله‌های مهمی است که مصاحبه‌شوندگان به آن اشاره کرده‌اند؛ به عبارت دیگر، از دیدگاه مصاحبه‌شوندگان، انتخاب نیروی انسانی و آموزش آن باید بر مبنای ماهیت مأموریت‌های هر پلیس انجام شود. تعیین فضا و مکان مأموریت‌های فراجا نیز از جمله مواردی است که مصاحبه‌شوندگان بر آن تأکید کرده‌اند؛ بر این اساس، اقدام به رتبه‌بندی و توزیع نیروها و تجهیزات در مرحله بعدی جای دارد. توجه به جغرافیای خاص هر منطقه، فارغ از تعداد جمعیت و یا جرایمی که در آن به وقوع پیوسته است نیز از جمله شاخص‌هایی است که مصاحبه‌شوندگان به آن اشاره داشته‌اند. تناسب آمایش سرزمینی فراجا با آمایش ملی، از جمله مواردی است که باید مورد توجه برنامه‌ریزان فراجا قرار گیرد. برای آمایش فراجا، نخست باید نسبت فراجا با آمایش کشور و مأموریت‌های فراجا تعریف شود. به اعتقاد برخی، استان‌های کشور باید

متناسب با شاخص‌های مختلف رتبه‌بندی شوند و سپس بر مبنای رتبه شاخص‌ها، آمایش انجام شود. در نهایت، بر اساس یافته‌های پژوهش، الگوی آمایش سرزمینی فراجا را می‌توان بر حسب ۷ بُعد شامل جغرافیا، ژئوپولیتیک، روندهای آینده، جرم، سیاست و اجتماع، مأموریت‌های فراجا و منابع و محدودیت‌ها، ۲۴ مولفه و ۱۰۷ شاخص به شرح شکل و جدول ۴ احصاء و نتیجه‌گیری کرد.

جدول ۴. ابعاد، مولفه‌ها و شاخص‌های آمایش سرزمینی فراجا

شاخص	مولفه	بعد
پراکنش فضایی فعالیت‌ها	پراکنش فضایی	جغرافیا
پراکندگی مکانی منابع		
حساس (استراتژیک)	موقعیت	
غیر حساس (غیراستراتژیک)		
مرزبندی نواحی و انتخاب مرکزیت	شعاع عملکردی	
قابلیت حمل‌ونقل به کانون سیاسی		
فاصله و دسترسی به خدمات		
مجاورت و هم‌جواری	محیط کالبدی	
وسعت و گستردگی		
فاصله و محدوده		
ناهمواری و توپوگرافی		
ساخت و بافت شهری و روستایی	همگنی	
شیوه و سبک معیشت		
تعامل و یکپارچگی میان نواحی		
شکاف‌های فضایی		
همگنی‌های فرهنگی	ژئواستراتژی	
همگنی‌های طبیعی		
اختلافات سرزمینی با همسایگان		
چالش‌ها در عدم تعیین دقیق خطوط مرزی		
مرزبندی‌های قدرت‌های جهانی	ژئوکالچر	
چالش‌های رویکرد نگاه به شرق		
واگرایی‌های قومی در مناطق مرزی		
تفکرات مخالف حکومت مرکزی و نامنی	ژئوکالچر	
اقدامات گروهک‌های تروریستی و معاند		

شخص	مؤلفه	بعد		
فعالیت قدرت‌های منطقه‌ای و فرمانطقه‌ای در مرزها	هیدروپولیتیک			
تجزیه‌طلبی و شکاف قومی - مذهبی				
محدود شدن آب‌های ورودی به سرزمین				
مهاجرت و خالی شدن سرزمین				
بحران‌های آبی در مناطق مرزی				
چالش‌های هیدرو دیپلماسی و مدیریت منابع آب				
اختلافات در حوضه‌های آبی مشترک				
رقابت‌های اقتصادی راه ابریشم نوین			ژئو اکونومی	
رقابت‌های ژئوانرژی				
چالش‌های تجارت جهانی				
چالش‌های ترانزیت و حمل‌ونقل کالا				
اختلافات اقتصادی در مناطق مرزی				
چالش‌های نقش کریدوری ایران و رقابت‌های منطقه‌ای				
تغییرات در ساختار سازمانی	تغییرات جدید			
تغییر در رویکردهای تأمین امنیت				
تغییرات در فناوری‌های پلیسی				
تغییرات در ماهیت جرایم				
جرایم در حوزه رمزارزها	جرایم آینده	روندهای آینده		
جرایم در حوزه دیجیتال				
جرایم در حوزه شبکه‌های اجتماعی				
جرایم محتوایی در فضای مجازی				
استفاده از هوش مصنوعی در پیگیری و کشف جرایم			هوشمندسازی	
استفاده از هوش مصنوعی در تأمین امنیت				
هوشمندسازی سازمانی				
پلیس هوشمند	برنامه‌ها و طرح‌ها			
طرح‌های توسعه امنیت				
برنامه‌های مدیریت امنیت سرزمین				
شکل‌گیری فضاها و تأمین امنیت				
تنوع در برنامه‌های تأمین امنیت				
جرایم واقعی	ماهیت جرایم			
جرایم سایبر				
جرایم سازمان‌یافته				

شخص	مولفه	بعد
جرایم خشن	امنیتی	جرم
جرایم امنیتی		
جرایم غیرخشن	انتظامی	
جرایم غیرسازمان یافته		
جرایم غیرامنیتی		
جرایم فراملی	مقیاس جرایم	
جرایم ملی		
جرایم محلی		
سلسله مراتب قدرت سیاسی	نظام سیاسی	سیاست و اجتماع
تمرکز قدرت		
مدیریت واحد و یکپارچه		
حساسیت‌های سیاسی		
شکل و نوع نظام سیاسی		
تقسیمات سیاسی - اداری		
حساسیت‌های اجتماعی	ساختار اجتماعی	
مشارکت مردم در تأمین امنیت		
میزان قانون‌مداری شهروندان		
میزان درآمد		
نرخ اشتغال		
آسیب‌های اجتماعی		
فضای رقابت‌های تقسیماتی	جمعیت	
مذهب		
اقوام		
فرهنگ		
ترکیب جمعیت		
تعداد جمعیت		
تأمین امنیت عمومی	عمومی	مأموریت‌های فراجا
هماهنگی بین بخشی مراکز تأمین امنیت		
تأمین امنیت فضایی براساس قوانین و اسناد بالادستی		
مدیریت و تأمین امنیت سرزمینی		
فعالیت‌های پیشگیرانه جرم		
مبارزه با موادمخدر		
مدیریت حمل‌ونقل و ترافیک		

شخص	مؤلفه	بعد
مدیریت و حفاظت از مرزها	تخصصی	
مدیریت انتظامی شهرها و روستاها		
پیگیری‌های بین‌المللی جرم		
مدیریت جرم در فضای مجازی		
مدیریت اغتشاشات و آشوب‌ها		
ویژگی‌های شخصیتی	نیروی انسانی	منابع و محدودیت‌ها
ویژگی‌های جسمی		
ویژگی‌های حرفه‌ای		
علائق و تمایلات		
منابع مالی سازمان	مقدورات و محدودیت‌ها	
فشارهای رسانه‌ای		
مصلحت‌های ملی		
منابع انسانی سازمان		
تجهیزات و امکانات سازمان		
محدودیت‌ها و مقدورات قانونی		

اعتبارسنجی الگو

پس از مشخص شدن الگوی تجربی، برای سنجش اعتبار آن، پرسش‌نامه سنجش اعتبار و سنجش الگوی تجربی تدوین و در بین صاحب‌نظران توزیع شد. در مجموع، ۱۷ پرسش‌نامه اعتبارسنجی توزیع و از این تعداد، ۱۳ مورد عودت داده‌شد.

سنجش اعتبار الگو براساس پنج معیار اصلی انجام شد که شامل تناسب، اثربخشی و کارایی، پیوستگی و انسجام، انعطاف‌پذیری و قابلیت اجرا و عملیاتی شدن هستند. نتایج حاصل برای هر یک از معیارها در جدول ۵ ارائه شده‌است.

جدول ۵. ویژگی‌های جامعه آماری بخش کمی

درصد فراوانی	فراوانی	متغیر	
٪۷/۶۹	۱	زن	جنسیت
٪۹۲/۳۱	۱۲	مرد	
۰	۰	لیسانس	میزان تحصیلات
٪۱۵/۳۸	۲	فوق لیسانس	

درصد فراوانی	فراوانی	متغیر	
٪۸۴/۵۹	۱۱	دکتری	تخصص
٪۱۵/۶۲	۲	حوزه آمایش	
٪۷/۶۹	۱	حوزه دانشگاهی	
٪۷۶/۶۹	۱۰	حوزه امنیتی - انتظامی	
تعداد کل			۱۳ نفر

نتایج حاصل برای سنجش اعتبار الگو براساس معیارهای پنج گانه در جدول ۶ ارائه شده است.

جدول ۶. نتایج حاصل برای سنجش اعتبار الگو براساس معیارهای پنج گانه

معیار	تشریح معیار	میانگین از ۵	میزان پاسخها به درصد			
			بسیار کم	کم	تا حدودی زیاد	بسیار زیاد
تناسب	آیا الگوی به دست آمده از تناسب، سازگاری و انطباق کافی با محیط سازمانی فراجا برخوردار است؟	۴	۰	۰	۳۸/۴۶	۳۰/۷۷
اثربخشی و کارایی	سودمندی و اثربخشی الگوی به دست آمده را برای بهینه سازی اجرای مأموریت های فراجا تاچه اندازه مناسب قلمداد می کنید؟ و اینکه آیا الگوی به دست آمده به عنوان محصول این پژوهش، از کارایی لازم درارتباط با مأموریت های فراجا برخوردار است؟	۴/۲۳	۰	۷/۶۹	۷/۶۹	۴۶/۱۶
پیوستگی و انسجام	به نظر شما، آیا الگوی به دست آمده از انسجام لازم و کافی برخوردار است؟	۴/۴۶	۰	۰	۱۵/۳۸	۲۳/۰۸
انعطاف پذیری	باتوجه به تحولات پیوسته ای که در محیط حاکم بر مأموریت های فراجا ایجاد می شود، به نظر شما آیا الگوی به دست آمده، از قابلیت تغییر و تحول مداوم برخوردار است؟	۴/۳	۰	۰	۱۵/۳۸	۳۸/۴۶
قابلیت اجرا و عملیاتی شدن	باتوجه به تفاوت های ماهوی پلیس های تخصصی، تعمیم این الگو به تمام پلیس های تخصصی را تاچه اندازه منطقی می دانید؟	۴/۴۶	۰	۰	۱۵/۳۸	۲۳/۰۸
		میانگین	۴/۱۸			

باتوجه به نتایج جدول بالا، میانگین به دست آمده برای اعتبار الگوی ارائه شده از دیدگاه پاسخ‌گویان ۴/۱۸ (در سطح زیاد) است که نشان‌دهنده اعتبار مناسب و بالای الگوی به دست آمده از دیدگاه پاسخ‌گویان است؛ بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت که الگوی تجربی مزبور، از تناسب و مطلوبیت بالا و از قدرت تبیین‌کنندگی کافی در زمینه آمایش سرزمین فراجا برخوردار است.

در مرحله بعد، از پاسخ‌گویان سوال شد که «باتوجه به اینکه شاخص‌های آمایش سرزمینی فراجا، خروجی اصلی این پژوهش قلمداد می‌شود و مجموعه‌ای از این شاخص‌ها، مولفه‌ها را و مجموعه مولفه‌ها، کل الگو را تشکیل می‌دهند، بنابراین، از دیدگاه شما، هریک از شاخص‌ها تاجه‌اندازه می‌توانند از قابلیت و قدرت تبیین‌کنندگی الگوی مطلوب آمایش سرزمینی فراجا برخوردار باشند؟» و از پاسخ‌گویان درخواست شد تا به این پرسش، براساس طیفی از ۱ تا ۷ (عدد ۱ به معنای کمترین میزان قابلیت و قدرت تبیین‌کنندگی و عدد ۷ به معنای بیشترین میزان قابلیت و قدرت تبیین‌کنندگی) پاسخ دهند. نتایج در جدول ۵ نشان داده شده است.

جدول ۷. نتایج اعتبارسنجی به دست آمده برای هریک از شاخص‌های احصاشده از مصاحبه‌ها

میانگین از ۷	شاخص‌ها	مولفه‌ها
۶/۵	جرایم غیرخشن	جرم
۶/۷	جرایم خشن	
۶/۳	جرایم سازمان‌یافته	
۵/۹	جرایم غیرسازمان‌یافته	
۶/۹	جرایم امنیتی	
۶/۷	جرایم غیرامنیتی (جرایم انتظامی)	
۴/۳	جرایم فراملی	
۵/۲	جرایم ملی	
۴/۷	جرایم محلی	
۴/۳	جرایم واقعی	
۳/۷	جرایم مجازی	جغرافیا
۳/۴	ساخت و بافت شهری و روستایی	
۶/۸	وسعت	
۳/۷	مجاورت و هم‌جواری	

میانگین از ۷	شاخص‌ها	مولفه‌ها
۴/۱	ناهمواری و توپوگرافی	
۳/۸	دسترسی به خدمات	
۴/۲	فاصله	
۴/۶	پراکندگی مکانی منابع	
۳/۲	قابلیت حمل‌ونقل به کانون سیاسی	
۴/۲	شکاف‌های فضایی	
۴/۳	مرزبندی نواحی و انتخاب مرکزیت	
۴/۹	همگنی‌های طبیعی و فرهنگی	
۳/۸	شیوه و سبک معیشت	
۴/۸	تعامل و یکپارچگی میان نواحی	
۵/۸	پراکنش فضایی فعالیت‌ها	
۵/۳	موقعیت (استراتژیک یا غیراستراتژیک)	
۶/۳	شعاع عملکردی	
۵/۷	تقسیمات سیاسی - اداری	نظام سیاسی
۴/۵	نظام سیاسی کشور	
۶/۳	ساختارهای ملی	
۶/۵	تمرکز قدرت	
۶/۷	حساسیت‌های سیاسی	
۵/۵	مدیریت واحد و یکپارچه	
۵/۴	سلسله‌مراتب قدرت سیاسی	
۶/۹	تعداد جمعیت	جمعیت و اجتماع
۵/۳	ترکیب جمعیت (سن، جنس، جوان، پیر و مانند آن)	
۶/۴	فرهنگ	
۵/۸	اقوام	
۵/۴	مذهب	
۵/۳	رقابت‌های تقسیماتی - فضایی	
۶/۷	آسیب‌های اجتماعی	
۵/۹	نرخ اشتغال	
۴/۳	میزان درآمد	
۶/۳	میزان قانون‌مداری شهروندان	
۵/۹	حساسیت‌های اجتماعی	
۵/۷	مشارکت مردم در تأمین امنیت	
۶/۹	منابع مالی سازمان	مقدورات و محدودیت‌ها

میانگین از ۷	شاخص‌ها	مولفه‌ها
۵/۲	فشارهای رسانه‌ای	
۵/۶	مصلحت‌های ملی	
۶/۸	منابع انسانی سازمان	
۵/۴	محدودیت‌ها و مقدرات قانونی	
۶/۹	تجهیزات، امکانات و ابزارهای سازمان	
۶/۲	ویژگی‌های شخصیتی	نیروی انسانی
۶/۵	ویژگی‌های حرفه‌ای	
۶/۴	ویژگی‌های جسمی	
۶/۸	علائق و تمایلات	
۵/۵	تغییرات در ساختار سازمانی	روندها
۵/۵	تغییر در رویکردهای تأمین امنیت	
۷	تغییرات در فناوری‌های پلیسی	
۷	تغییرات در ماهیت جرایم	
۷	تغییرات در ابزارهای جرم و مدیریت آن	
۴/۵	طرح‌های توسعه امنیت	
۵/۲	برنامه‌های مدیریت امنیت سرزمین	
۵/۵	شکل‌گیری فضاهاى جدید و تأمین امنیت	
۳/۵	تنوع در برنامه‌های تأمین امنیت	
۴/۵	استفاده از هوش مصنوعی در پیشگیری و کشف جرایم	
۴/۵	استفاده از ابزارهای هوش مصنوعی در تأمین امنیت	
۵/۵	هوشمندسازی سازمانی	
۵/۵	پلیس هوشمند	
۶/۷	جرایم در حوزه دیجیتال	
۵/۸	جرایم در حوزه رمز ارزها	
۵/۹	جرایم در حوزه شبکه‌های اجتماعی	
۵/۸	جرایم محتوایی در فضای مجازی	
۳/۲	رقابت‌های اقتصادی راه ابریشم نوین	ژئوپولیتیک
۴/۱	رقابت‌های ژئوانرژی	
۳/۲	چالش‌های تجارت جهانی	
۵/۳	چالش‌های ترانزیت و حمل‌ونقل کالا	
۵/۷	اختلافات اقتصادی در مناطق مرزی	
۳/۵	چالش‌های کردوری و نقش محوری ایران	
۵/۷	واگرایی‌های قومی در مناطق مرزی	

میانگین از ۷	شاخص‌ها	مؤلفه‌ها
۶/۳	تفکرات مخالف حکومت مرکزی و ناامنی	
۶/۵	اقدامات گروهک‌های تروریستی و معاند	
۴/۳	فعالیت قدرت‌های جهانی و منطقه‌ای در مناطق مرزی	
۶/۳	تجزیه‌طلبی و شکاف قومی - مذهبی	
۵/۸	تردد‌های متجاوزین مرزی و تروریست‌ها	
۴/۸	اختلافات در حوضه‌های آبی مشترک	
۳/۷	چالش‌های هیدرودیپلماسی و مدیریت منابع آب	
۴/۱	بحران‌های آبی در مناطق مرزی	
۴	مهاجرت و خالی‌شدن سرزمین	
۴/۳	محدودشدن آب‌های ورودی به سرزمین	
۶/۸	اختلافات سرزمینی و مرزی با همسایگان	
۴/۵	چالش‌ها در عدم تعیین دقیق خطوط مرزی	
۳/۸	مرزبندی‌های قدرت‌های جهانی	
۳/۸	چالش‌های رویکرد نگاه به شرق	
۷	تأمین امنیت عمومی	مأموریت‌ها
۵/۵	هماهنگی بین‌بخشی مراکز تأمین امنیت	
۳/۴	تأمین امنیت فضایی براساس قوانین و اسناد بالادستی	
۴/۱	مدیریت و تأمین امنیت سرزمینی - منطقه‌ای	
۵/۸	فعالیت‌های پیشگیرانه جرم	
۶	مبارزه با مواد مخدر (سنتی و صنعتی)	
۶/۸	مدیریت حمل‌ونقل و ترافیک	
۶/۸	مدیریت و حفاظت از مرزها	
۶/۵	مدیریت انتظامی شهرها و روستاها	
۴/۱	پیگیری‌های بین‌المللی جرم	
۴/۳	مدیریت جرم در فضای مجازی	
۵/۶	مدیریت اغتشاشات و آشوب‌ها	

براساس نتایج جدول بالا، شاخص‌هایی که میانگین بیشتر از ۴ را کسب کرده‌اند، دارای تناسب زیادی در آمایش سرزمین فراجا هستند و شاخص‌هایی که دارای میانگین کمتر از ۴ بوده‌اند، از قدرت لازم برای کاربرد در آمایش سرزمین فراجا برخوردار نیستند. بر این مبنای، از مجموع شاخص‌های احصاء‌شده، فقط شاخص‌های جرایم مجازی، ساخت و بافت شهری و روستایی،

مجاورت و هم‌جواری، دسترسی به خدمات، قابلیت حمل‌ونقل به کانون سیاسی و شیوه و سبک معیشت، دارای میانگین کمتر از چهار بوده‌اند. همچنین، از دید برخی از پاسخ‌گویان، شاخص‌هایی همچون پراکندگی مکانی منابع، نظام سیاسی کشور، ساختارهای ملی، تمرکز قدرت، مدیریت واحد و یکپارچه، سلسله‌مراتب قدرت سیاسی و فرهنگ، تاحدودی نامفهوم قلمداد شده‌اند.

بحث و نتیجه‌گیری

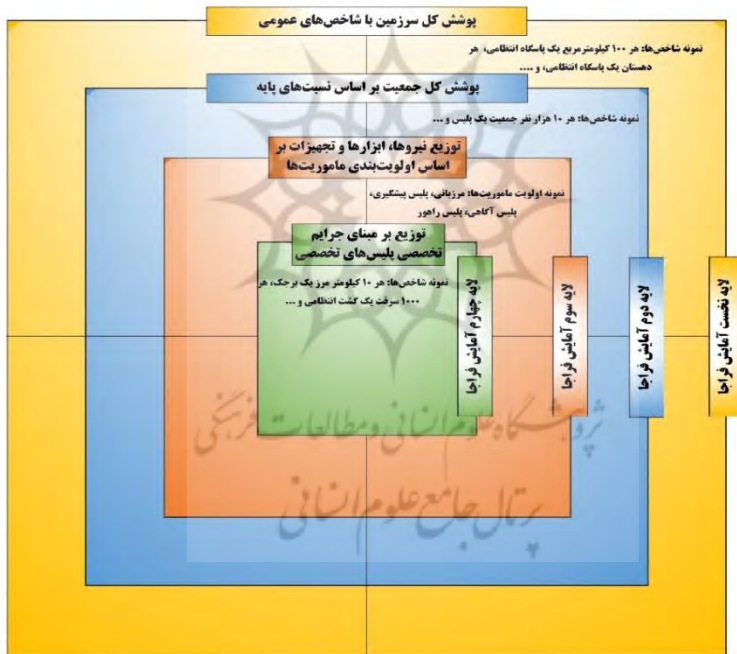
باتوجه به یافته‌ها، نتایج حاصل از مصاحبه‌ها و الگوی به‌دست آمده درخصوص ابعاد، مولفه‌ها و شاخص‌های آمایش سرزمین فراجا، ساختار اجرایی شاخص‌های آمایش سرزمین فراجا را می‌بایست به‌صورت لایه‌لایه تعریف کرد و مبنای این لایه‌گذاری، محدودیت‌هایی است که فراجا در زمینه نیروی انسانی، تجهیزات و امکانات، با آن مواجه است؛ بنابراین، برای اجرای آمایش سرزمینی فراجا باید ساختاری چندلایه ترسیم شود که ضمن در نظر گرفتن مولفه‌ها و شاخص‌های احصاء‌شده، چالش‌های مطرح شده را نیز مدنظر قرار دهد و در این میان، هر لایه نیز از ویژگی و شاخص خاص خود برخوردار باشد. جدول ۸ مبنای این لایه‌بندی را نشان می‌دهد.

جدول ۸. مولفه‌ها و شاخص‌های لایه‌بندی آمایش فراجا

لایه‌های آمایش فراجا	مولفه	شاخص
اول	پوشش کل سرزمین براساس شاخص‌های عمومی	توزیع و ساماندهی یگان‌ها، تجهیزات و نیروی انسانی در پهنه سرزمین، توزیع نیروها و تجهیزات و ماشین‌آلات در اختیار فراجا براساس میزان و نوع تهدیدهای امنیتی و انتظامی، توزیع و سازماندهی مناسب یگان‌ها، تجهیزات و نیروی انسانی براساس تفاوت‌های مکانی، تعریف ساختارها، نیروها و تجهیزات متناسب با تنوع و تفاوت‌های سرزمین، سازماندهی محیط جغرافیایی و توزیع بهینه و مناسب امکانات و تجهیزات سخت‌افزاری و نرم‌افزاری انتظامی و نیروهای انتظامی باتوجه به ماهیت تهدیدها، توه به شرایط و قابلیت‌های جغرافیایی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و مانند آن
دوم	پوشش کل جمعیت براساس	تناسب بین جمعیت منطقه‌ای و نیروهای انتظامی، تناسب بین جمعیت و میزان امکانات و زیرساخت‌های انتظامی، تناسب بین جمعیت و توزیع امکانات انتظامی و

	نسبت‌های پایه	مانند آن
سوم	توزیع نیروها، ابزار و تجهیزات براساس اولویت‌بندی مأموریت‌ها	توزیع نیروها، ابزار و امکانات در بین پلیس‌های تخصصی متناسب با درجه اهمیت پلیس‌های تخصصی (پیشگیری، راهور، پاوا و سایرین)
چهارم	توزیع براساس جرایم تخصصی پلیس‌های تخصصی	آمایش امکانات، نیروها و تجهیزات براساس نوع جرایم هریک از پلیس‌های تخصصی (جرایم غیرخشن، جرایم خشن، جرایم سازمان‌یافته، جرایم غیرسازمان یافته، جرایم امنیتی، جرایم غیرامنیتی (جرایم انتظامی)، جرایم فراملی، جرایم ملی، جرایم محلی، جرایم واقعی، جرایم مجازی و مانند آن)

بر مبنای جدول بالا، الگوی آمایش فراجا در شکل ۴ بر مبنای مولفه و شاخص‌های احصاء شده نمایش داده شده است:

شکل ۴. ساختار اجرایی شاخص‌های آمایش سرزمین فراجا با توجه به مجموعه چالش‌های درون و برون‌سازمانی و مولفه‌ها و شاخص‌های احصاء شده^۱

۱. شاخص‌های اشاره شده در هر لایه فقط به عنوان مثال ذکر شده‌اند و قاعدتاً با توجه به گستردگی مأموریت‌های فراجا و نیز تنوع موضوعی آنها، تدقیق این شاخص‌ها در هر لایه مستلزم پژوهش‌های جداگانه است.

مطابق شکل ۴، در لایه اول، باید پوشش سرزمینی فراجا براساس شاخص‌های عمومی انجام شود. این شاخص به‌طور کلی به تمام جزئیات و مکان‌های اصلی و فرعی ساختاری فراجا پرداخته و نحوه ارتباط و تخصیص اماکن انتظامی را مشخص می‌کند. براین اساس، باید شاخص‌هایی نظیر توزیع و سازماندهی یگان‌ها، تجهیزات و نیروی انسانی در پهنه سرزمین، توزیع نیروها و تجهیزات و ماشین‌آلات در اختیار فراجا براساس میزان و نوع تهدیدهای امنیتی و انتظامی، توزیع و سازماندهی مناسب یگان‌ها، تجهیزات و نیروی انسانی براساس تفاوت‌های مکانی، تعریف ساختارها، نیروها و تجهیزات متناسب با تنوع و تفاوت‌های سرزمین، سازماندهی محیط جغرافیایی و توزیع بهینه و مناسب امکانات و تجهیزات سخت‌افزاری و نرم‌افزاری انتظامی و نیروهای انتظامی باتوجه به ماهیت تهدیدها، توجه به شرایط و قابلیت‌های جغرافیایی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و حتی طبیعی به‌منظور ایجاد ثبات و مقابله با تهدیدهای امنیتی و انتظامی، توسعه انتظامی بسترساز توسعه اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و جغرافیایی را باید در این لایه و این حیطه مشخص کرد. به‌عنوان مثال، باید نحوه چینش و جایابی پاسگاه‌های راهور یا انتظامی (در هر استان) براساس مسافت و یا یک فاصله استاندارد (که نیازمند محاسبه توسط کارشناسان خبره است) تعیین شود.

در لایه دوم، باید آمایش سرزمینی براساس پوشش کل جمعیت و براساس نسبت‌های پایه و استاندارد مشخص شود. این نرخ در تمام دنیا نرخی ثابت و استاندارد است؛ به‌این معنی که برای هر ۱۰۰ هزار نفر جمعیت، نرخ پلیس مشخصی وجود دارد؛ براین اساس، تعداد نیرویی که در اختیار فراجاست، تناسبی با جمعیت موجود ندارد. به‌نظر می‌رسد که در حال حاضر، ساختار جمعیتی فراجا منطبق با ۱۵ تا ۲۰ سال است و متناسب با افزایش جمعیت کنونی نیست. بنابراین، سیاستگذاران و دولتمردان باید تناسب بین جمعیت منطقه‌ای و نیروهای انتظامی را مدنظر قرارداده و امکانات را متناسب با جمعیت تأمین کنند؛ به‌عنوان مثال، در ساختار جمعیتی استان خراسان، باید ساختاری متفاوت با ساختار قم پیش‌بینی شود؛ چراکه شرایط به‌لحاظ جمعیتی و یا نوع

تهدیداتی که هر کدام از استان‌ها با آن مواجه‌اند، متفاوت است؛ براین اساس، باید آمایش در کنار حجم جمعیت و متناسب با تهدیدها پیگیری شود؛ به‌طور مثال، نباید پاسگاه‌های راهور یا انتظامی در مکانی که بدون جمعیت یا فاقد تهدید است، ایجاد شود. حتی ممکن است یک مکان دارای جمعیت زیادی باشد اما مسئله امنیتی و جرم در آن وجود نداشته‌باشد. برای آمایش انتظامی باید به شرایط خاص هر منطقه توجه شود؛ به عنوان نمونه، در استان سمنان اگرچه جمعیت کمی وجود دارد اما از آنجاکه این استان دارای مساحت زیاد است، در نتیجه تعداد پاسگاه‌ها و کلانتری‌های آن باید بیشتر باشد؛ چراکه باید کل استان را فارغ از میزان جمعیت پوشش دهد. طبق بررسی‌ها، کلانتری گاندی به‌تنهایی جمعیتی به‌اندازه کل استان سمنان را تحت پوشش دارد.

از سوی دیگر، به آمایش نباید از دید سلبی نگریست؛ بلکه در نگرش به این امر، باید سیالیت و انعطاف وجود داشته‌باشد؛ به این معنی که در عین طراحی کلان، طراحی جزئیات برنامه باید متناسب با جابه‌جایی‌های جمعیت در طول روز، ماه و سال باشد؛ از این رو، باید شاخص‌های متعددی برای مأموریت‌های مختلف وجود داشته‌باشد تا بتوان این سیالیت را مراعات نمود. به عنوان مثال، میزان تردد‌ها در استان مرکزی چندین برابر تردد در استان سیستان و بلوچستان است؛ بنابراین، روشن است که تعداد نیروهای پلیس در این دو استان یکسان نخواهد بود. از سوی دیگر، مساحت استان مرکزی در مقایسه با استان سیستان و بلوچستان کمتر است و حساسیت‌های امنیتی در سیستان و بلوچستان با وجود مساحت آن بیشتر خواهد بود؛ از این رو، در آمایش انتظامی، استانداردسازی امری ضروری است و سه مولفه اصلی جمعیت، جرم و مساحت باید در کنار هم مدنظر قرار گیرد.

نکته دیگر در استفاده از شاخص‌ها برای آمایش، بحث رعایت تناسب است. در برخی از اماکن مانند داخل شهرها، جمعیت در اولویت قرار دارد و در برخی دیگر مانند خارج از شهرها، جغرافیا و مساحت در اولویت قرار می‌گیرد؛ بنابراین، نبود جمعیت به معنی عدم نیاز به وجود کلانتری نیست؛ چراکه ممکن است در این اماکن، وجود جرم در اولویت قرار گیرد؛ مثل حاشیه شهرها.

به عبارت دیگر، این سه شاخص همیشه از وزن یکسانی برخوردار نیستند و باید متناسب با جغرافیا و زمان مورد استفاده قرار گیرند. مثال دیگر در مورد فرودگاه‌هایی مانند فرودگاه امام است که اگرچه در آن، جمعیتی مانند شهرها وجود ندارد اما به دلیل اهمیت خاص آن، باید ساختار مشخصی برای آن تعریف شود. همچنین، در مرزها تناسب جمعیت و جرم، چندان مطرح نیست اما در آنجا، بحث جغرافیا و فاصله در اولویت است؛ پس باید بین این چند شاخص اصلی اولویت‌گذاری صورت گیرد.

در لایه سوم، توزیع نیروها، ابزارها و تجهیزات باید براساس اولویت‌بندی مأموریت‌ها انجام شود؛ براین اساس، هرچه میزان مأموریت‌های فراجا در یک منطقه، شهر، شهرستان و استان پیچیده‌تر و بیشتر باشد، به همین میزان، باید توزیع نیروها، امکانات و ابزار در آن منطقه افزایش یابد. در این لایه، آمایش را باید به گونه‌ای طراحی کرد که برطبق آن، فراجا بتواند مأموریت خود را به درستی انجام دهد و از درون مأموریت‌ها هم باید وظایف استخراج و اولویت‌بندی شود. در بین پلیس‌ها، پلیس پیشگیری (کلانتری‌ها و پاسگاه‌ها) و سپس پلیس راهور (درون و برون‌شهری) از اولویت بیشتری برخوردارند. این دو پلیس باید ساختار اصلی آمایش را تشکیل دهند؛ چراکه سایر رده‌ها متکی بر این دو رده هستند؛ هرچند که در این بین، وظایف پلیس اطلاعات نیز از اهمیت خاصی برخوردار است. از سوی دیگر، باید برای هر یک از مأموریت‌ها و نوع آنها، الگوی آمایشی تعریف شود؛ بنابراین، در اینجا با یک آمایش عمومی و یک آمایش اختصاصی مواجه هستیم. آمایش عمومی باید همه مأموریت‌های فراجا را دربرگیرد و مبتنی بر آمایش مأموریت، باید به آمایش منابع فراجا توجه کرد که شامل نیرو، تجهیزات و مانند آن است.

لایه چهارم آمایش سرزمینی باید بر مبنای جرایم تخصصی پلیس‌های تخصصی انجام شود. در این لایه، باید به تخصصی بودن جرایم در معاونت‌ها و پلیس‌های تخصصی توجه شود؛ براین اساس، هرچه میزان جرایم تخصصی‌تر باشد، توزیع امکانات، ابزارها و نیروها نیز باید وجهه تخصصی تری به خود بگیرد. در هر منطقه، متناسب با جرایم آن، باید به توزیع امکانات و نیروها پرداخت. در

آمایش جرایم انتظامی باید به نوع جرایم مانند جرایم غیرخشن، جرایم خشن، جرایم سازمان یافته، جرایم غیرسازمان یافته، جرایم امنیتی، جرایم غیرامنیتی (جرایم انتظامی)، جرایم فراملی، جرایم ملی، جرایم محلی، جرایم واقعی و جرایم مجازی توجه کرد؛ به عنوان نمونه، در مناطقی که جرم امنیتی، قاچاق یا تصادفات رانندگی بیشتر است، باید نحوه توزیع امکانات و تجهیزات نیز براساس کنترل و مقابله با جرم تنظیم شود.

تقدیر و تشکر

پژوهش حاضر، از طرح الگویابی آمایش سرزمینی فراجا استخراج شده است که از حمایت‌های مادی و معنوی «مرکز مطالعات راهبردی فراجا» برخوردار بوده است. نویسنده بر خود لازم می‌داند از همکاری کلیه کارکنان و مدیران آن مجموعه در طول اجرای پژوهش تشکر و قدردانی کند.

فهرست منابع

- آفتاب، احمد؛ هوشمند، اکبر (۱۳۹۷) تدوین راهبردهای دفاعی - امنیتی در مناطق مرزی استان آذربایجان غربی با رویکرد آمایش سرزمین، فصلنامه مطالعات راهبردی، ۱۶ (۶۳): ۱۵۳-۱۸۷
- https://journals.sndu.ac.ir/article_399.html
- باوبلی، شاهرخ؛ نیازی تبار، حسن؛ فتحی آذر، شاپور (۱۴۰۱) تعیین و تبیین اصول و ملاحظات مؤثر بر آمایش یگان‌های نظامی با تأکید بر ایران، پژوهش‌های راهبردی ارتش، ۲ (۵): ۹۹-۱۲۰
- بیات، ناصر. (۱۳۹۹). درسنامه جغرافیای انتظامی. دانشکده فرماندهی و ستاد: دانشگاه علوم انتظامی امین.
- پناهی، حمید؛ امینی، داود؛ اصانلو، علی (۱۴۰۰). تحلیلی بر شاخص‌های آمایش مرز در پیاده‌سازی و اجرای طرح‌های امنیتی مرز (مطالعه موردی: مرزهای شمال غرب کشور)، فصلنامه اطلاعات جغرافیایی سپهر، ۱۱۹ (۳۰): ۱۵۸-۱۴۱
- https://www.sepehr.org/article_247891.html
- پورموسوی، سید موسی (۱۳۸۶) ملاحظات دفاعی - امنیتی در آمایش سرزمینی جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه راهبرد دفاعی، ۱۵ (۲): ۴۲-۲۱
- https://ds.sndu.ac.ir/article_2597.html
- سید علی‌پور، سید خلیل (۱۳۹۹) مبانی آمایش انتظامی، تهران: پژوهشگاه علوم انتظامی و مطالعات اجتماعی.
- طیبی صفا، احمد؛ عزتی، عزت‌الله؛ حمزه، فرهاد (۱۴۰۱) ارائه شاخص‌های آمایش مراکز و استقرارگاه‌های نظامی (مطالعه موردی: استان کرمانشاه)، فصلنامه آمایش سیاسی فضا، ۴ (۲): ۹۹-۱۱۱
- <https://psp.modares.ac.ir/article-42-60763-fa.html>
- قورچیان، نادرقلی؛ جمشیدی اوانکی، مینا (۱۳۸۵) از آمایش سرزمین تا برنامه‌ریزی درسی، تهران: انتشارات فراشناختی اندیشه.
- وحیدی، پریدخت (۱۳۷۳). آمایش سرزمین: راهنمایی برای برنامه‌ریزی آموزش عالی، فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، ۲ (۴): ۷۵-۱۰۴
- http://jvfc.ir/browse.php?a_code=A-10-37-2&slc_lang=fa&sid=1
- بوواد، پاسکال؛ براس، کاترینا؛ ارگ، بوورگت (۱۳۸۰) آمایش سرزمین، ترجمه یدالله فرید، دانشگاه تبریز.
- https://www.bsqr.ir/article_196762.html

- زیپارو، آلبرتو؛ هانیه اسدزاده (۱۳۹۹). آینده‌پژوهی ساختار فضایی منطقه‌ای در ایران. چشم‌انداز شهرهای آینده، ۲ (۱): ۳۳-۵۵
 - سرور، رحیم (۱۳۸۴): جغرافیای کاربردی و آمایش سرزمین، انتشارات سمت، تهران.
 - عابدینی، داود؛ تشکری، محمود (۱۳۹۸). طراحی الگوی آمایش امنیت عمومی جمهوری اسلامی ایران. امنیت ملی، ۹ (۳۴): ۴۵۶-۴۲۷
 - کاظمی، زهرا؛ جبرائیل نسل سراجی؛ شهرام یزدانی (۱۳۹۸). بررسی و تبیین میزان موفقیت اجرای سند آمایش سرزمینی آموزش عالی سمت، طب و تزکیه، ۲ (۴): ۲۶-۴۰.
 - محمدپور، علی، اقبال، محمدرضا؛ حاتمی، افشار (۱۴۰۱). مدل‌سازی سنجش وضعیت امنیتی - دفاعی در آمایش سرزمین (مطالعه موردی: استان هرمزگان و شهرستان‌های چابهار و کنارک). پژوهش‌های جغرافیای سیاسی، ۷ (۴): ۷۱-۸۸
 - محمدپور، علی؛ اقبال، محمدرضا؛ حاتمی، افشار (۱۴۰۲). تحلیل فضایی آمایش دفاعی - امنیتی در استان خوزستان. فصلنامه اطلاعات جغرافیایی سپهر، ۳۲ (۱۲۶): ۴۹-۷۳
 - مظاهری، مصطفی؛ یزدان‌پناه درو، کیومرث (۱۴۰۳). آمایش سرزمین با رویکرد دفاعی - امنیتی (مقایسه تطبیقی کشورهای ایران - چین و ارائه الگوی راهبردی). مطالعات راهبردی بسیج، ۲۷ (۱۰۲): ۱۸۱-۱۳۷.
 - ملک‌پور اصل، بهزاد؛ سیامک بدر؛ حمید فتحی (۱۳۹۹). آسیب‌شناسی طرح‌های آماده‌سازی زمین و روندهای اجرایی، شهرسازی و معماری هویت محیط، ۱ (۴): ۲۳-۳۸
 - میرشکاران، یحیی (۱۳۹۹). اثر تغییرات آب و هوایی بر پیامدهای امنیتی - انتظامی بحران منابع آب با تأکید بر هیدروپولیتیک مناطق مرزی، پژوهش‌های تغییرات آب‌وهوایی، ۲ (۱): ۷۹-۹۸
- https://ccr.gu.ac.ir/article_111127.html
- میرشکاران، یحیی (۱۴۰۰). آمایش امنیتی - انتظامی فضا با نگاهی به رویکرد پلیس، تهران، انتشارات دانشگاه علوم انتظامی امین
- https://ns.sndu.ac.ir/article_889.html
- Chikaya-Banda, J. & Chilonga, D. (2021). "Key challenges to advancing land tenure security through land governance in Malawi: Impact of land reform processes on implementation efforts", Land Use Policy, No. 110, pp.43-68

- Stelle Garnett, Nicole. (2013). Ordering and managing the Territory: administration, order and preparation, Westchester book group, Danbury, Michigan.
- Enoguanbhor, E., Gollnow, F., Walker, B., Nielsen, J., & Lakes, T. (2021). “Key Challenges for Land Use Planning and Its Environmental Assessments in the Abuja City-Region, Nigeria”, Land, 10, No. 443, pp. 3-19.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی